Sulejman Lisičić

TOPONIMI MAGLAJA I OKOLINE

Onomastika ili onomatologija je lingvistička disciplina koja proučava značenje i tvorbu ličnih (osobnih) imena. Dio onomastike koji proučava porijeklo i značenje ljudskih imena zove se *antroponimija* a proučavanje značenja i tvorbe imena mjesta zove se *toponimija*. **Toponim** je svako ime mjesta, a i tu se može napraviti diferencijacija, pa se imena brda i planina zovu **oronimi**, a imena voda **hidronimi**.

Većina toponima u našoj zemlji porijeklom je iz našeg jezika i nije ih teško objasniti, ali imena mjesta ponekad „otkrivaju stare tragove jezika govorenih u našoj zemlji... i ona pružaju uporište za utvrđivanje (glasovnih) zakona dotle sumnjivih“ (Dauzat).

„Imena nekih naših mjesta potvrđuju da su na današnjem našem zemljištu ranije stanovali Iliri i Kelti, druga opet imena mjesta odaju svoje grčko ili latinsko porijeklo“ (S. Živković). Kod nas u Bosni i Herecegovini, naravno, i tursko.

Naseljena mjesta

Ovim radom pokušat ćemo da malo rasvijetlimo tvorbu i značenje toponima u Maglaju i okolini. Najviše naziva bit će iz Maglajske općine, ali će ih biti i iz općina Tešanj i Žepče, koje graniče s Maglajskom. Znaju se administrativne granice, ali to nisu i prirodne granice, jer je nekad jedna strana brda u jednoj a druga u drugoj općini. Potok može izvirati u jednoj, a teći kroz drugu općinu i sl. Želio sam da imam veći broj primjera kako bi zaključci do kojih se dođe bili što relevantniji.

Imena naseljenih mjesta u Maglajskoj općini i okruženju većinom su iz našeg jezika i nije teško odgonetnuti kako su nastala, a zašto se baš tako zovu, može biti teži zadatak. Jasno je da je ime Maglaj nastalo od apelativa magla dodavanjem sufiksa **-j**, ali zašto je

baš ovo mjesto dobilo takvo ime? U Maglaju nema ništa više magle nego u susjednim mjestima: Doboju, Tešnju, Žepču i Zavidovićima. Jedno selo zove se Ravna, a nema ravnice ni za jedno igralište za mali nogomet.

Općina je podijeljena na područja, mjesne zajednice (Bočinja, Jablanica, Kosova, Misurići, Novi Šeher), koje sačinjava veći broj manjih naselja (zaselaka), koja najčešće nose nazive po najbrojnijem rodu.

Mjesta na sufiks -ići

Pošto se većina prezimena završava na **-ić**, i većina naseljenih mjesta ima nazive sa završetkom na **-ići**.

To su naselja: Andrići, Antolovići, Alispahići, Babići, Bajkići, Beljići, Bešići, Blagojevići, Blaženovići, Božići, Bradarići, Bradići, Brankovići, Brkići, Burejići, Burići, Čaglići, Čajići, Čehajići, Deličići, Devići, Đuričići, Đurkovići, Gajići, Gračići, Gojkovići, Hasanbašići, Horvatinovići, Hotići, Husakovići, Husanovići, Husići, Ilići, Ivandići, Jakići, Jakovići, Jovanovići, Jovići, Jurišići, Kalabići, Kandići, Karačići, Kljajići, Kneževići, Kovačevići, Krbeševići, Lekići, Lovrići, Lučići, Lukići, Malinići, Mamići, Međići, Mesići, Mihaljevići, Misurići, Mitrovići, Mujčinovići, Mulići, Mustabašići, Mušići, Novakovići, Odobašići, Ostojići, Panići, Parići, Pavlovići, Perkovići, Petrovići, Plančići, Pravdići, Radojčići, Rahmanovići, Rakanovići, Ruvanovići, Savići, Sejmenovići, Selimovići, Simići, Smajići, Spahići, Stojanovići, Suljakovići, Šehići, Tabakovići, Todorovići Tomići, Tugovići, Vidovići, Zaimovići, Zarići, Zlatići, Zrnići.

Nazivi nisu uvijek po najbrojnijem prezimenu. U Misurićima nema prezimena Misurić niti se pamti da je kad postojalo. Isti je slučaj i sa Bradićima.

Mjesta na sufiks -ić

Naselja čiji se naziv završava na **-ić** su:
Bakotić, Bjelčević, Crnović i Ljubatović.

Mjesta na sufiks -ica

Druga po brojnosti su mjesta sa završetkom na **-ica**:
Brusnica, Gornja Bukovica, Domislica, Fojnica, Globarica, Grabovica, Jablanica, Liješnica, Mladoševica, Donja i Gornja Paklenica, Parnica, Gornja Rječica, Sječica i Tujnica.

Mjesta na sufiks -ice
U obliku množine je ime sela *Mačkovice*.

Mjesta na sufiks -ac
Pomoću sufiksa **-ac** nastala su imena mjesta:
Čakalovac, Galovac, Jandrošac, Jelovac, Jošavac, Kraljevac, Moševac, Puljkovac, Gornji i Donji Rakovac.

Mjesta na sufiks -ci
Pluralia tantum su nazivi naseljenih mjesta:
Bavrci, Brezici, Durenci, Hrgovci, Javrboci, Kamerovci i Koprivci.

Mjesta na sufikse -ari/ -ani
Isto su tako u množini nazivi mjesta na sufiks **-ari/-ani**, i više liče na naziv stanovnika nekog mjesta nego na naziv samog mjesta. Vjerovatno su stanovnici doselili iz drugog mjesta, čije se ime sačuvalo u imenu mjesta gdje su se smirili:
Brdari i Brđani (iz Brda), Kladari (iz Klada), Glavičari (iz Glavice) i Liješćani (iz Liješća).

Mjesta na sufikse -e/ -i
U ovom kraju ima prezimena koja se ne završavaju na *-ić*. Zaseoci u kojima žive stanovnici s takvim prezimenima dobili su nazive tako da su prezimenima dodani nastavci **-i** i **-e**. Na prezimena sa završetkom na suglasnik dodaje se prvi, a kod prezimena koja završavaju na *-a* završni se samoglasnik mijenja u *-e* i dobijemo oblike množine muškog roda:
Budimiri, Dunđeri, Kereši i ženskog: Brke, Čakrame, Ćehaje, Ezgete, Kruške, Kuvelje, Relote i Sičanice.

Mjesta na sufiks -e
Kao imenice ženskog roda u množini osjećaju se nazivi:
Adže, Bare, Crvenike, Čobe, Karadaglije, Kopice, Oruče, Ošve, Roše i Rudine.
Etimologija nekih od ovih imena je jasna, a neke je malo teže protumačiti. Da je ime sela *Kopice* nastalo od deminutiva imenice *kopito (kopi(t)ce*, može se zaključiti samo po genitivu koji je sačuvan u govoru starijih mještana (iz *Kopitaca*). Mlađi kažu da su iz *Kopica*. Imenica kopito je ovdje dobila značenje glagola zakopititi (steći,

zasnovati, učvrstiti se).
Ošve su neki starinski vez na narodnoj nošnji („*Zagledao se u Marine **ošve***“).

Mjesta na sufiks –na

Kao poimeničeni pridjevi osjećaju se nazivi: *Ravna, Ripna* i *Strupina*. Etimologija posljednja dva naziva je nejasna.

Nazivi ostalih mjesta

Dvočlane nazivi, koji bi mogli biti i nazivi brda ili polja, a u ovom slučaju su nazivi naseljenih mjesta, odnosno sela:
Borova Glava, Brezove Dane, Bijela Ploča, Crni Vrh, Čusto Brdo, Ravni Lug i *Smajlovića Gaj*.
Sjenokos je složenica od *sijeno* i *kos-iti* i znači livada, parcela gdje se kosi trava za sijeno.
I naziv *Kosova* izveden je od korijena *kos-*, ne može se znati da li je u pitanju ptica kos ili glagol kositi.
Pilipovo je vjerovatno nekad pripadalo nekom Pilipu, a *Radovančevina* Radovanu.
Poljice je deminutiv imenice polje.
Kažu da je *Smrdinj* dobio ime po tome što je konjska lešina dugo bila nezakopana pa je cijelo selo smrdjelo.
Ulište je košnica ili pčelinjak. Odatle je izveden naziv sela *Ulišnjak*.
Ćojluk je selo (tur.).
Naziv *Jandrošac* vjerovatno je nastao od turske riječi *jandarma* (žandarmerija). Nejasno je kako su nastala i šta znače imena: *Bočinja* (bok, strana brda?), *Straište* i *Žagar* (žaga, testera).

Oronimi

Pri davanju imena brdima, visovima, planinskim kosama i dolinama narodna je mašta bila puno bujnija nego pri davanju imena naseljenim mjestima. Isto tako nalazimo veće bogatstvo i raznolikost nastavaka pomoću kojih se od raznih osnova tvore ovakvi nazivi.

Ima nekoliko naziva gdje su jednosložne, korijenske riječi postale geografska imena. To su: *Blag, Dalj, Hum, Kik, Kuk, Ključ, Krč, Križ, Šib* i *Vis*.

Brdo *Blag* vjerovatno je dobilo ime zbog blagog nagiba. *Dalj* je daljina, udaljenost. *Hum* je brežuljak, što može biti i *Grič*. *Kik* je zaobljen planinski vrh s malo zašiljenim najvišim dijelom. *Ključ* je zavoj, krivina rijeke, okuka i zemljište obuhvaćeno tom okukom. *Šib* je tanka stabljika ili drvo čije su bočne grane podjednako snažno razvijene kao i stablo (dunja). *Vis* je vrh brda. *Krč* je vjerovatno morfem od glagola krčiti. *Križ* je simbol kršćanstva.

I druge zajedničke imenice (apelativi) mogu u svom izvornom obliku postati toponimi: *Brdo, Čerkez, Gavran, Jasen, Kamen* i *Porez*. Logično je da su *Gavran, Jasen* i *Kamen* dobili imena po pticama, drveću i mineralima kojih tu ima, ali zašto se brdo zove *Čerkez*, što je ime jednog naroda ili *Porez*, teško je odgonetnuti.

Maglaj se nalazi na zapadnoj strani planine *Ozren*. Nije to jedina planina u Bosni s ovakvim imenom. I kod Sarajeva postoji *Ozren*. Ima legenda koja kaže da je Alija Đerzelez jahao svog Dorata i da je konj nazreo (preplašio se od nečega), a Đerzelez je rekao: „Ozri, Dorate!“ Tako je onaj Ozren dobio ime. Zašto se ovaj tako zove, nema objašnjenja. Glagol ozreti znači isto što i sazreti, postati zreo.

Mnogi toponimi imaju dvočlane nazive. Prvi dio može biti opisni pridjev, dakle riječ kojom se iskazuje najvažnija osobina lokaliteta. Takvi su nazivi:

Bijeli klanci, Cerova ravan, Duga kosa, Grabova kosa, Kamenita kosa, Mašita kosa, Ravna kosa, Široka kosa, Tanka kosa, Velika kosa, Gole njive, Velike njive, Malo polje, Debelo brdo, Lučevo brdo, Oštro brdo, Šiljato brdo, Ravna Fršća (nejasna etimologija)*, Borova glava, Lipova glavica, Oštra glavica, Sirova glavica, Žuto jezero.*

Druga je mogućnost da je atribut prisvojni pridjev i tu imamo dvije varijante. Toponim je dobio ime po naseljenom mjestu pored kojeg je ili po nekoj osobi.

Po mjestu pored kojeg se nalaze dobili su ime:

Daljska kosa, Gostovićka kosa, Rujnička kosa, Svilajska kosa, Lazanski borik, Moševački šiljak, Trebačko brdo, Rujnički brijeg, Blizansko polje, Jošavačka glavica, Rudinska glavica, Bakotićki vis, Jablanički vis.

Vidljivo je da je prvi član nastao dodavanjem sufiksa ***-ski***.

Pomoću istog sufiksa nastali su i toponimi: *Mlinska kosa* i *Divanska kosa* (turska riječ *divan* može značiti i: sijelo momaka i djevojaka). U jednom primjeru naziv je samo poimeničeni pridjev – *Malinska*.

Ako su toponimi dobili nazive po ljudima, to može biti po jednoj osobi ili po plemenu, prezimenu. U prvom slučaju sufiksi su ***-ov, -ev, -in,*** a u drugom ***-a.***

Po jednoj osobi dobili su nazive:

Bajrino brdo, Čađin brijeg, Gavranovo guvno, Golino brdo, Gospin brijeg, Kadijina glava, Kraljevo brdo, Kušijin panj, Kamerovo brdo, Lazina kosa, Mandino brdo, Miloševa glavica, Osmin brijeg, Petkova kosa, Stanin brijeg, Vukanova ravan.

Istim sufiksima formirani su atributi i u primjerima:

Starčeva kosa i *Bjeljina kosa,* čiji je naziv nastao od nadimka *Bjeljo* ili *Bjelja*, kakav je slučaj i u primjeru *Sebaževa kosa,* jer nema imena *Sebaž,* nego je to vjerovatno nadimak.

U toponima *Milova glavica* neobičan je sufiks, jer bi u nas bilo običnije *Milina*.

Šibov vis dobio je ime po *šibu* (prutu). Da li je u osnovi imena *Rabov vis* stari oblik imenice *rob (rab)*, možemo samo pretpostavljati.

Desetak kilometara niže Maglaja, na desnoj obali Bosne, uzdiže se vrletna stijena *Šahin kamen.* Gotovo svi Maglajci misle da je dobio ime po nekoj Šahi a njegov je korijen u turskom jeziku, gdje je *šahin* - soko(l). Nekad je *sokolarstvo* (lov pomoću sokola) bilo omiljeni sport u Maglaju, a sokoliće su hvatali na *Šahin kamenu* gdje su se gnijezdili.

Po prezimenima (rodovima) dobili su nazive:

Alagića brdo, Bešića brdo, Božanovića brijeg, Isića brdo, Jukića kosa, Kujrića brdo, Lekića brijeg, Mitrovića brijeg, Nikolića kamen, Novakovića brdo, Savića vis, Tomića kosa.

Ima toponima koji su nastali od imena životinja. To su, pored pomenutog *Šahin kamena* i:

Gujina kosa, Konjska glavica, Konjsko brdo, Pasja glava.

Suva Megara je prelijepa pećina, puna pećinskih ukrasa. Nejasna je etimologija imena, ako je iz grčkog, onda je to nešto veliko, silno, golemo.

Oronimi na sufikse –ac/ -ovac/ -evac

Dodavanjem nastavaka **–ac**, **-ovac/ -evac** nastali su uglavnom nazivi brda. Nastavci su dodavani i na zajedničke i na vlastite imenice. To su:

Beširevac, Bukovac, Gradac, Gušterovac, Jezerac, Lasovac, Karaćinac, Kobilovac, Kupljenac, Smajlovac, Strahovac, Pjeskovac, Vijanac.

Oronimi na sufikse -ica/ -ice
Dodavanjem sufiksa **–ica** nastala su imena:
Bjelavica, Boratnica, Brajkovica, Glavica, Gorica, Kilavica, Ključarica, Mrkalica, Pomrklica, Rudnica, Vitica.
Pluralia tantum su imena: *Bujadnice, Šljivice*.

Oronimi na sufikse -ište/ -išta
Nastavak **-ište** kazuje mjesto gdje se nešto radi ili gdje je nešto nekad bilo. Takvi su nazivi:
Bojište, Igralište, Plandište, Spasovište, Svinjčište i u množini: *Okolišta* i *Kućišta*.

Oronimi na sufikse -ić/ -ići
Nastavak **-ić** obično služi za tvorbu deminutiva. Ovdje imamo nazive:
Kruščić, Pazarić, Visić i u množini: *Bukvići* i *Hrastići*.

Oronimi na sufikse -ina/ -ine
Pomoću sufiksa **-ina** nastali su nazivi:
Bjeljina, Gradina, Krčevina, Kotlina, Paljevina, Rudina i u množini: *Orline, Papratine* i *Rovine.*

Oronimi na sufiks -ik
Sufikse **-ik** nalazimo u nazivima:
Borik, Brezik, Jasik, Kamenik, Panjik i u množini: *Brezici, Mravinjci* i *Orlovci.* Na isti je način nastao i naziv *Kumaci*, čija je etimologija nejasna.

Oronimi na sufiks -uša
Dodavanjem ovog sufiksa nastali su nazivi *Latkuša* i *Stavanuša,* čija je etimologija nejasna.

Oronimi na sufikse -ača/ -ače
Pomoću ovog sufiksa nastalo je ime *Kobiljnjača* i u množini: *Gustače, Hedrovače, Svilače*.
Apelativi u množini postali su toponimi u primjerima: *Breze, Diljke, Haluge, Jezera, Klupe, Strane.*
Diljka je starinska duga puška, a *haluga* velika, gusta šuma.

Oronimi na sufiks -ak
Pomoću ovog sufiksa nastali su nazivi: *Čimenjak* (*čimen* je ledina), *Rujničak, Šiljak, Trnjak*.

Oronimi na sufiks -ar
Nastavak **-ar** poslužio je za tvorbu oronima: *Čelar* (od imenice *čelo* ili *(p)čela*), *Pužar* i *Žagar.*

Oronimi na sufikse -vo/ -va
Ovo su sufiksi uobičajeni za tvorbu pridjeva, a nalazimo ih u nazivima *Rajčevo* i *Trnova.*

Oronimi na sufikse -ka, -ež
Od iste osnove pomoću ova dva sufiksa nastali su nazivi *Palež* i *Paljika*. Vjerovatno su tamo nekad bili šumski požari.

Oronimi na sufiks -je
Od imena drveta *smreka* nastao je oronim *Smrečje*.

Oronimi na sufikse -ulja/ -ulje
Ovim su sufiksima izvedeni nazivi *Bačkulja* (žena iz *Bačke*) i *Rosulje* (blaga kišica : *rosulja*).

Oronimi na sufikse -ilo/ -ila
Ovim sufiksima izvedeni su nazivi *Točilo* i *Vrtila*.

Ostali oronimi
Nazivi *Goropek* i *Čelopek* složene su riječi nastale od imenica *gora* i *čelo* i morfema *–pek*, te nagovještavaju nekakvu vrelinu, pečenje.
Pojedinačni slučajevi su gdje je apelativ postao oronim a nema općepoznato značenje:
Bandera je na talijanskom zastava ili stup o koji se vješa zastava.
Batva je sorta krušaka.
Bavka – nejasna etimologija.
Megara je vjerovatno riječ iz predslavenskog perioda, ilirska ili grčka. Postoji i pećina sa istim imenom, a može se dovesti u vezu sa grčkim pridjevom *mega* (velik) ili s imenom jedne od triju *Erinija* (Megera).
Meteriz je na turskom rov.

Kolovoz je u ovom slučaju prevoj preko koga se moglo ići i kolima.
Tromeđa je uzvisina gdje graniče tri sela.
Neproduktivne sufikse nalazimo u primjerima: *Ometaljka* (od glagola ometati), *Glavetinj* (glava), *Gušća* (gust), *Sredelj* (sredina), *Ozeb* (ozepsti), *Stražba* (stražariti), *Kolo, Srgovi* (srg je motka preko koje se vješa odjeća ili posteljina).
Nejasno je značenje naziva: *Briđe* (brig?), *Košćun* (kost?), *Kovraža* (kao vrag?), *Nekolje* (ne klati?), *Plane* (plandište, mjesto za odmor?), *Žabor* (žaba?).

Hidronimi

Nazivi rijeka

Jedina rijeka koja protiče kroz Maglaj je *Bosna*. Teče otprilike sredinom općine i sam grad dijeli na dva dijela. Stari Maglaj i Gradina su na desnoj obali, a novi dio grada i gotovo sva privreda na lijevoj. Ime je dobila najvjerovatnije po ilirskom (neki kažu tračkom) plemenu *Bosi* ili *Besi* po kojem je nazvana i cijela zemlja. I mnoge druge rijeke u Bosni imaju nazive iz tuđih jezika (Sava, Drina, Una, Sana, Neretva), dok manji vodotokovi obično imaju imena s korijenom iz našeg jezika.

Ima u Maglajskoj općini manjih vodotokova, većih potoka, koji se u narodu zovu **rijeka** (naglasak na prvom slogu). Svi su dobili nazive po mjestu gdje izviru. To su:

Brusnička rijeka (Brusnica), Trebačka rijeka (Trepče), Tujnička rijeka (Tujnica) i *Strupinska rijeka (Strupina).*

Nazivi potoka

Nazivi potoka su u najvećem broju slučajeva nastali na isti način sa prisvojnim pridjevom na **-ski** kao atributom:

Bjelopoljski potok, Bukovički potok, Jelićki potok, Ladićki potok, Kladarski potok, Mladoševički potok, Kereški potok, Malinski potok, Simićki potok, Stanovski potok, Smiljski potok, Radovančevski potok, Rajčevski potok.

Prisvojni pridjev sa završetkom na **-in** (od imena) nalazimo u nazivima:

Borin potok i *Đurin potok.*

Opisni pridjev kao atribut imaju:

Borov potok, Duboki potok, Ljuti potok i *Putni potok.*

Gdje su nazivi potoka jednočlani, najčešće su formirani pomoću sufiksa **-ica**. To su rječice i potoci:

Bistrica, Fojnica, Jablanica, Liješnica, Lovnica, Omrklica, Paklenica, Rječica, Smrdišnica, Zabranica.

Najčeće su na njima i naselja s istim imenima.

Nejasna je etimologija naziva potoka: *Cicmanka, Gušte, Buban, Jagara, Seona* i *Vitan*j.

Hidronimi na sufikse -ov, ev, -in

Ovo je područje bogato vodom. Ima dosta jakih izvora zdrave vode, koji su najčešće uređeni i napravljene su česme, pa su izvori dobili ime po dobrotvorima koji su to uredili. Atributi su formirani sufiksima **-ov, -ev, -in**. To su:

Ankina voda, Asagina voda (u srpskom selu), Avdina voda, Hadžijina voda, Hadžina voda, Horina voda, Jahijina voda, Kavezovo korito, Maslova voda, Plančićeva voda, Radulova voda, Todina voda.

Hidronimi na sufiks -a

Jedan izvor je nazvan po selu (Adže) ili prezimenu (Adžić) – *Adžićka voda,* a jedan se zove *Stara voda.*

Hidronimi na sufiks -ac

Najviše izvora ima naziv formiran sufiksom **-ac**. To su:

Brzac, Bukovac, Dolac, Đekanovac, Jakitovac, Jelovac, Jošavac, Kraljevac, Milinkovac, Rakovac, Smailovac, Studenac, Trnovac, Zmajevac.

Hidronimi na sufiks -ić

Pomoću ovog sufiksa formirani su nazivi: Javorić i Lipić.

Hidronimi na sufiks -ik

Jedan izvor ima naziv formiran ovim sufiksom: *Krušik.*

Ostali nazivi izvora

Zajedničke imenice postale su imena izvora u primjerima:

Bukva, Mrak, Ponor i *Vodica.*

Ista imena kao i selo u kome se nalaze imaju izvori: *Bočinja, Ćojluk* i *Ulišnjak*.

Zaključak

Toponimi u Maglaju i njegovoj okolini najčešće su riječi iz našeg jezika i većinu njih mogu razumjeti svi koji govore našim jezikom. Ima nešto malo naziva iz turskog jezika. Neki su zajedničke imenice koje su postale vlastita imena bez promjene, a neki su izvedeni od imenskih osnova. Većinom su jednočlani nazivi, a ima i dvočlanih, gdje ispred imenice stoji atribut, što je najčešće prisvojni pridjev, koji povezuje toponim sa nekom osobom, selom ili rodom. Rjeđe je to opisni pridjev, koji kazuje neku osobinu mjesta ili pridjev, što kazuje položaj u odnosu na neko drugo mjesto.